

Đi tìm nhạc lễ Cần Thơ

Thứ hai, 11/07/2016 20 giờ 22 GMT+0

ĐĂNG HUỖNH

Nhạc lễ trong đời sống hiện đại đang dần ít được mọi người biết đến. Đời sống của các hương nhạc, nhạc sinh cũng gặp khó khăn và không nhiều người sống được với nghề. Dầu vậy, ở Cần Thơ hiện nay, vẫn có những "viên ngọc sáng" của nhạc lễ, âm thầm gìn giữ và trao truyền ngón nghề của Tổ nghiệp.

Từ chân truyền...

Lão nghệ nhân nhạc lễ Tám Quới (Long Tuyền- Bình Thủy), 91 tuổi, hằng ngày vẫn không quên lau chùi tinh tươm dàn trống lễ và bộ nhạc cụ đã theo ông mấy mươi năm qua. Đôi tay ông Tám run rẩy vì tuổi già sức yếu nhưng lại chắc nịch trên từng tiếng trống. Ông giới thiệu với chúng tôi, nào là trống chiêng, trống châu, trống cái, trống bông; nào là bạc đại, bạc tiêu, kèn mộc, kèn thau... mình miễn đến từng chi tiết. Càng ngạc nhiên hơn khi biết chính ông Tám đã tự làm ra bộ nhạc cụ này.

"Gặp được chú em hôm nay đây tôi vui mừng không làm sao mà kể xiết. Không phải tôi ham lên báo mà bởi muốn kể cái hay cái đẹp của nhạc lễ cho thế hệ bây giờ được rõ. 91 tuổi rồi còn gì, không lẽ chết mang theo!"

Lão nghệ nhân Tám Quới
(Long Tuyền- Bình Thủy) tâm sự.

Nhớ về thuở hoàng kim của nhạc lễ hơn nửa thế kỷ trước, ông Tám kể: "Người ta trọng nhạc lễ lắm, bất kể cúng đình hay tang ma, có chuyện là người ta chèo ghe tới nhà rước mình". Nghiệp nhạc lễ của ông Tám nối từ cha ông - tức ông Hương Quờn hay Nhạc Quờn nổi danh gần 1 thế kỷ trước ở miệt Cần Thơ - và theo ông từ năm 13, 14 tuổi đến nay. Ông Tám thuộc nằm lòng bài trống thét, trống lay, và có thể sử dụng thành thạo đàn cò, đàn gáo, đàn chỉ nhưng "chân truyền" của ông Tám là đánh trống. Tài nghệ đánh trống của ông từ điều khiển chiếc trống cái đến trống bông, trống chiêng... điêu luyện và tài hoa không ai bằng. "Trống điều khiển cả dàn nhạc, mình gài bản gì thì đàn phải vô bản đó, cho hiệp với lễ nghi"- nói rồi, ông Tám tỉ mỉ tháo tấm huy chương vàng treo trang trọng trên tường xuống đưa cho tôi xem và bồi hồi: "Gần 40 năm rồi!". Hóa ra đó là chiếc huy chương vàng do Bộ Văn hóa và Thông tin tặng Tiết mục Nhạc lễ Nam bộ do ông chỉ huy cùng dàn nhạc Bình Thủy trình diễn năm 1978. Ông Tám xem chiếc huy chương ấy như báu vật bởi đó là thành quả ông dành trả ơn Tổ nghiệp. Và, dường như đó là lần cuối cùng nhạc lễ Cần Thơ được vinh danh.

Dàn nhạc lễ do nghệ nhân Tám Quoi (đánh trống) chỉ huy
đoạt Huy chương Vàng do Bộ Văn hóa – Thông tin tặng năm
1978. Ảnh: NVCC

Trong hành trình tìm kiếm nghệ nhân nhạc lễ Cần Thơ, tôi được nghe nhiều nhạc sinh nhắc đến Nhạc Bưởi với những mỹ từ đáng kính. Tìm đến nhà ông Nhạc Bưởi ở ven rạch Ông Chấn (phường Châu Văn Liêm, quận Ô Môn) cũng là lúc ông vừa đi nhạc lễ đám tang về. Quày quả nào trống nào kèn, Nhạc Bưởi vui khi nghe có người muốn hỏi ông về nhạc lễ. Trong ngôi nhà tuềnh toành, nơi trang trọng nhất ông dành thờ Tổ nghiệp Nhạc sư cùng với hai cây kèn, 1 thủ quyền (giá roi- dùng để vắt roi (dùi) trống) và 1 cái phệt cũ kỹ. Đó là những kỷ vật truyền từ 4 đời qua mà ông trân quý giữ gìn để tự răn mình về đạo làm nhạc. Nhạc Bưởi là thế hệ thứ 4 trong gia đình có truyền thống nhạc lễ vùng Ô Môn- Ba Se. Ông cố ngoại ông là Nhạc Lý, ông ngoại ông có đến 5 anh em làm hương nhạc, 3 cậu của ông cũng nối nghiệp cha và đến ông cũng tâm nguyện gìn giữ nghiệp nhà. 60 tuổi đời, Nhạc Bưởi có vẻ già dặn và "xưa" hơn so với tuổi của mình, nhất là khi cầm cây đờn, dùi trống, ông luôn nghiêm túc, kính cẩn. "Kính nghề mới đáng làm nghề. Nghề của mình mà mình không trọng thì người ta khinh lắm!"- Nhạc Bưởi tâm niệm. Nửa thế kỷ theo nghiệp trống kèn, không đất đai hay "nghề tay trái" nhưng ông vẫn gầy dựng cơ ngơi cho riêng mình vậy nên ông luôn miệng nói với chúng tôi rằng, đó là nhờ "chén cơm của Tổ nghiệp".

Dù không nhiều nhưng các nghệ nhân nhạc lễ ở Cần Thơ vẫn luôn sống trọn với bộ môn nghệ thuật ông cha để lại. Đó còn là nghệ nhân Xuân Diệu (Phong Điền) với nghệ thuật hát phá quãng bài bản hiếm thấy; là ông Út Tạng (Ô Môn) âm thầm nắm giữ các bài bản nhạc lễ và học trò lễ cổ truyền; anh Bích (Bình Thủy) với tâm huyết giữ gìn đúng bản sắc nhạc lễ cúng đình... Họ đã nhen nhóm ngọn lửa nhạc lễ trong đời sống hiện đại, dẫu còn lắm gian nan.

... đến trao truyền

Mỗi năm đến dịp Giỗ Tổ Sân khấu (12/8 âm lịch), các học trò của Nhạc Bưởi không ai bảo ai lại tìm về nhà thầy để tạ ơn Tổ nghiệp. Bên làn hương lan tỏa, thầy trò Nhạc Bưởi người cò, người trống... cùng hòa khúc nhạc lễ linh thiêng dâng lên Tổ Nhạc với trọn lòng thành. Những buổi gặp gỡ như thế, Nhạc Bưởi rất mừng bởi ông biết được học trò của mình, hơn chục người, gồm cả con cháu trong nhà, kiên trì làm nhạc lễ. Riêng các con ông đã là thế hệ thứ 5 theo nghiệp gia truyền. Bí quyết chân truyền nào ông cũng đã trao truyền xong, giờ bài học mà Nhạc Bưởi vẫn luôn nhắc nhở học trò là đạo làm nhạc, đạo làm người. Nhạc Bưởi hiểu rằng, nhạc lễ chưa bao giờ là thứ nhạc dùng giải trí, mua vui.

Nghệ nhân Xuân Diệu đang hát phá quàng.

Ảnh: DUY KHÔI

Còn với nghệ nhân Xuân Diệu (trong đội nhạc lễ của nghệ nhân Năm Chi, huyện Phong Điền), gần 20 năm theo nghề hát phá quàng cũng là quãng thời gian bà nuôi nấng trong lòng niềm đam mê nhạc lễ. Học nghề từ ông ngoại và cha là những nhạc sư một thời, bà Xuân Diệu còn mày mò học thêm từ các bậc tiền bối để đúc kết cho mình lối hát, đánh phá quàng độc đáo. Trong mỗi đám tang, trước giờ di quan, bà Xuân Diệu lại hóa thân thành các nhân vật tái hiện câu chuyện Nhon Quan về cướp hòm vàng của cha nào ngờ ấy là xác cha đã qua đời. Nhạc lễ, các bài bản tài tử kết hợp võ thuật nhuần nhuyễn, bà Xuân Diệu khiến cuộc đưa tiễn thêm ngậm ngùi nhưng đầy nhân văn về hiếu đạo ở đời. Bà Xuân Diệu nói rằng, điều làm bà hạnh phúc là 3 người con của bà đều nối nghiệp mẹ. "Đứa cháu nội 4 tuổi của tôi cũng có thể hát bài bản vẫn được nữa, chắc do truyền thống gia đình"- bà Xuân Diệu khoe.

Gặp gỡ các nghệ nhân nhạc lễ ở Cần Thơ, tôi ngộ ra rằng, dường như niềm đam mê nhạc lễ được "di truyền" bởi ai cũng có 4-5 đời theo nghiệp. Ví như ông Út Tằng (Ô Môn) hiện là một trong những hương nhạc kỳ cựu của Cần Thơ đã có 5 đời làm nhạc lễ. Ông cố, ông nội, cha và các chú bác của ông đều làm nhạc lễ đến đời ông cũng nối nghiệp gia tộc. Bởi thế, ông luôn tâm huyết phải truyền lại được cho thế hệ mai sau. Giờ đây, hai người con ông Út là anh Cấp, anh Bực cũng là những nhạc sinh có tiếng, rành rẽ lớp lang, bài bản. Ban nhạc lễ của ông Út gây dựng cho các con giờ vang danh khắp ĐBSCL.

Ngũ nhạc- ngũ hành

Nhạc lễ thường được gọi là ngũ nhạc vì có 5 cung: hò- xự- xang- xê- cồng và thường sử dụng với 5 nhạc cụ; vì vậy mà ứng với ngũ hành là: kim (bạc, thanh la), mộc (cặp trống lễ), thủy (kèn), hỏa (đờn cò), thổ (trống bông). Khi ngũ nhạc hòa điệu cũng là lúc ngũ hành giao hòa: hòa Trời- hòa Đất- hòa Người, nghĩa là “Thiên thời, Địa lợi, Nhân hòa”.

Nghệ nhân Trần Văn Bưởi
(Ô Môn- Cần Thơ)

*

* *

Dù là "nghề truyền nghề, nghiệp nối nghiệp" nhưng có nhìn những nghệ nhân nhạc lễ ở Cần Thơ tâm huyết cầm từng chiếc kèn, chỉ từng cung nhạc cho học trò mới cảm phục tâm huyết của họ. Chẳng ai sợ "mất bí quyết" mà chỉ sợ thất truyền, sợ nhạc lễ mai này sẽ không còn hòa điệu trong dịp đình làng khai hội Kỳ yên, sẽ vắng bóng trong những ngôi nhà Cần Thơ khi có hũ sứt. Rút ruột nhả tơ, nhưng ai là người se tơ thành lụa?

Bài cuối: **Mai này, nhạc lễ về đâu?**